

Григорій ГОЛИШ,
Лариса ЛИСИЦЯ

СЕЛО ДЕНЬГИ У ВИРІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ Й УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1914–1921 рр.)

Знаковими, трагічними й водночас суперечливими стали події української історії вже понад 100-річної давнини, пов'язані з перебігом Першої світової війни та Української революції. Цей надзвичайно насичений історичний період, спресований усього в сім років, умістив у собі як неймовірні випробування, так і унікальні вияви національного духу українського народу. Напрацьований тоді досвід життя в екстремальних умовах, участі у визвольних змаганнях і державотворенні має справді неперехідне значення для нашого національного поступу.

Великі події української минувшини сприймаються яскравіше й предметніше завдяки зверненню до фактів місцевої історії, адже це відкриває унікальну можливість конкретизації й персоніфікації історичного наративу узагальнюючого характеру. З огляду на зазначене, метою запропонованої розвідки є на основі архівних джерел, матеріалів періодики, електронного ресурсу реконструювати у контексті історії України події минувшини села Деньги, що на Золотоніщині, періоду Першої світової війни та Української революції (1914–1921 рр.)

Фатальний постріл у Сараєво* став відліком однієї з найбільших трагедій ХХ ст. – кровопролитної Першої світової війни. Звістка про її початок хвилею прокотилася містами й селами України. На сільському сході староста Деньгів зачитав царський маніфест від 20 липня (1 серпня) 1914 р. про

* 28 червня 1914 р. у боснійському м. Сараєво пострілами терориста було вбито наслідника австрійської корони ерцгерцога Франца-Фердинанда, це стало приводом для розв'язання Першої світової війни 1914 – 1918 рр.

оголошення війни кайзерівській Німеччині. У той же день під орудою місцевого священника Миколи Срібного відбулася хресна хода навколо Архистратиги-Михайлівської церкви в ім'я якнайшвидшої перемоги над «німецьким супостатом». Невдовзі розпочалися масові мобілізації, й відтак до зброї стало мало чи не половина працездатного чоловічого населення Деньгів [1].

У складі маршової команди воїнів-новобранців направляли етапним порядком до губернського центру Полтави, а потім під звуки маршу «Прощання слов'янки» потягами відправляли на фронт, у вир пекельних боїв «за царя-батюшку, веру і отечество». До речі, середній ріст новобранців Золотоніського повіту становив 2 аршина 6,4 вершка (170,8 см) і це був найвищий показник на Полтавщині [2, 18]. Через набуття військової затьоженої характеру оголошувалися дострокові призови молодих людей до війська й обов'язкові набори ратників державного ополчення першого та другого розряду*. Наприклад, деньгівчанин Семен Ярміш був ратником 2-го розряду і служив у 21-у піхотному запасному полку. Особливо інтенсивними були мобілізаційні процеси в 1915 р., коли російські війська зазнали на фронтах колосальних втрат.

На основі електронного ресурсу [3] та спогадів старожилів села вдалося встановити деякі відомості про деньгівчан – учасників бойових дій на фронтах Першої світової. У списку фронтовиків знаходимо імена наших земляків, які мали офіцерські звання, зокрема, полковника Івана Діденка, який служив у 59-му Люблінському піхотному полку, капітана Андрія Вовка (129-й Бессарабський піхотний полк), а також прапорщика Олександра Черинька.

* Державне ополчення скликалося лише під час війни, і ополченці (ратники) поділялися на два розряди. Тоді як ратники 1-го розряду могли спрямовуватися на поповнення бойових підрозділів, то 2-го використовувалися винятково для охорони тилу чи поповнювали склад резервних підрозділів. Ратники мали своїм коштом придбавати одяг: замітник шинелі (вартість 5 руб. 50 коп.), похідну суконну сорочку (3 руб. 90 коп.), кожух (8 руб. 75 коп.), фуфайку (3 руб.), вовняні штани (3 руб.).

Чимало вихідців із с. Деньги мали унтер-офіцерські звання. Серед них: молодші унтер-офіцери Іван Заїка, Оврам Зміхновський, Григорій Лега, Сергій Могила, Трохим Пугач, Федось Топчій, Федось Валовий, Павло Глоба, старші унтер-офіцери Григорій Зінченко, Георгій Іващенко, Спиридон Ігнатенко, Костянтин Олексієнко та ін. Щонайменше два десятка деньгівчан мали звання ефрейтора.

Переважає більшість наших земляків служили в піхотних полках, зазвичай на Південно-Західному фронті. Утім, вони мали представництво і в інших родах військ. Наприклад, рульовим морського транспорту «Алма-5» служив унтер-офіцер Григорій Лупина, а його брат Денис був матросом крейсера «Алмаз». На лінкорі «Ростислав» воював Сергій Надточій, його земляк Єгор Петров – на яхті-крейсері «Полярна зірка». Бійцями гренадерських* взводів були Андрій Колюка та Степан Лега. Кілька деньгівчан служили в кавалерії (наприклад, Андрій Олексієнко та Петро Шевченко – рядові 4-го Харківського уланського полку**), а троє навіть потрапили до складу лейб-гвардійських полків. Йдеться про ефрейтора лейб-гвардії Преображенського полку Трохима Заїку та рядових Федора Савченка (Московський лейб-гвардії полк) і Олексія Ярміша (лейб-гвардії гренадерський полк). Карпо Кикоть був рядовим окремої військово-поліцейської роти, Харитон Пошиваник служив фельдшером піхотного підрозділу, а Андрій Лега – ветсанінструктором у кавалерії.

Учасником знаменитого Брусилівського прориву (1916 р.) став молодший унтер-офіцер Кузьма Удод. Слави хороброго воїна зажив старший унтер-офіцер 409-го Новохарківського піхотного полку Дмитро Шкеліберда. Він отримав важке поранення 10 вересня 1916 р. під час боїв у Карпатах, а за свої подвиги був відзначений Георгіївськими хрестами 3-го й 4-го ст. Георгіївським хрестом 4-го ст. було нагороджено кавале-

* Гренадери були озброєні карабінами, кинджалами-бебутами, гранатами; вони використовувалися для авангардних боїв при прориві ворожої лінії оборони.

** Улани – це легка кавалерія, бійці якої озброювалися шаблями й піками.

ристів Оврама Іващенко (за взяття в полон німецького офіцера) та Дениса Валового.

Багато деньгівчан загинули у страшній круговерті запеклих боїв. Серед них – згаданий вище полковник Іван Діденко, рядові Максим Бузунар, Андрій Авсентійович, Андрій Михайлович і Андрій Дорофійович Вирвикишки, Павло Ігнатенко, Давид Ляховецький та багато ін. Чимало зникло безвісти, зокрема: рядові Трохим Грицуненко, Федір Зборівець, Микола Ігнатенко, Мусій Король, Андрій Наконечний, Кирило Пугач, Трохим Шкеліберда, Олексій Ярміш та ін. Два роки провели в німецькому полоні Григорій Вирвикишка та Іван Голиш.

Золотоніщина, як тиловий регіон, несла тягар розміщення на своїх теренах біженців та евакуйованих, а тамтешні лікарні були заповнені пораненими фронтовиками. Чимало помирало від важких ран і таких ховали за 5 км від Деньгів біля хутора Згар; там знайшли свій вічний спокій щонайменше 500 воїнів [4, 32].

Через масові мобілізації чоловіче населення села зменшилося більш як наполовину й основний тягар сільськогосподарських робіт ліг на плечі жінок і дітей. Не вистачало й тяглової сили, позаяк у селян реквізували коней, а інколи й волів для потреб фронту. Посівні площі значно скоротилися, а врожайність знизилася. Значно зросли ціни: на дрова і яйця вони збільшилися вчетверо, на масло й мило в – 5 разів [5].

Попри труднощі воєнного часу, господарське життя однак не завмерло: як і раніше сіявся хліб, вирощувалася худоба та птиця. Поряд з цим на 1916 р. в Деньгах працювало 24 вітряки («напівмашини»), а їхні власники змушені були сплачувати чималі податки. Сума їх залежала від діаметру жорен у млині*, який вимірювався у чвертях**. Наприклад, тоді як у млині козака Опанаса Копила жорна мали діаметр 5 чвертей, і мельник сплачував річний податок у сумі 23 руб., то з Лазаря Ігнатенка,

* Застосування жорен більшого діаметру дозволяло отримувати борошно дрібнішого помолу.

** Чверть – міра довжини, відповідала 17,8 см.

млин якого мав жорна діаметром у 7 чвертей, стягували вже 28 руб [6, 1–25].

У першому воєнному році розпочалося й будівництво вузькоколіїної Гришино-Рівненської залізниці. Ця магістраль була запроектована довжиною в 873 версти* і мала зв'язати ст. Гришино (Донбас) із західними регіонами імперії. Одна із ділянок цієї залізниці пролягала околицями с. Деньги. Попри неритмічність фінансування в умовах воєнного часу, будівництво, хоч і в'ялопротікаючому режимі велося упродовж усієї війни. Деньгівчани наймалися сюди землекопами й грабарями-перевізниками, отримуючи непоганий заробіток і ситий харч. То ж і ширилася така примовка: «Колись бідарі, пішли в грабарі, а тепер живуть у добрі».

Біля Деньгів було вибрано й перевезено десятки тисяч кубометрів ґрунту, підвезено сотні тонн каміння й деревини, і все це вручну чи з використанням гужової тяги. На кінних бідарках возили по 36 пудів землі (600 кг), а для вирівнювання поверхні насипу супрягою по землі тягали важкі дерев'яні ящики. Поруч з деньгівчанами працювали на цій будові й полонені австро-угорські вояки.

Упродовж 1914 – 1918 рр. було загалом завершено зведення насипу, прокладена телеграфна лінія та кілька тунелів. Проте у зв'язку з початком воєнного протистояння всередині країни та частою зміною влади це будівництво було на деякий час призупинено [7, 237–238].

Загалом війна призвела не лише до важких соціально-економічних наслідків, але й катастрофічно вплинула на демографічні процеси. Різко скоротилося населення краю, десятки фронтників-деньгівчан через важкі поранення залишилися до кінця днів своїх інвалідами. Багато жительок Деньгів стали вдовами, й поряд з цим війна породила проблему сирітства та вічних наречених. Як засвідчують метричні книги деньгівської церкви, в 1915–1916 воєнних роках вінчалось всього по 3 – 4 пари, тоді як до війни щороку брали шлюб 12 – 14 пар. Місцеві дівчата тоді з гіркотою співали:

* Верста – 1,066 км.

Бодай тобі, Миколо,
Та й не царювати,
Як нам через тебе
Весь вік дівувати.

Ще вирувала війна, а край у 1917 р. вступив у новий, досить буремний період своєї історії, відомий як доба Української революції та громадянської війни (1917 – 1921 рр.). Повалення царського самодержавства в результаті революційних подій у Росії лютого 1917 р. сколихнули Золотоніщину. На велелюдному мітингу, організованому в Золотоноші вчителем О. В. Овраменком, промовці вітали революцію.

5 (18) березня 1917 р. у Золотоноші виник міський громадський комітет – орган Тимчасового уряду. Невдовзі було створено й раду робітничих і селянських депутатів із есеро-меншовицькою більшістю. Однак переважна частина людної краю визнавала владу Центральної ради, що виявилось в масових мітингах під жовто-синіми стягами та зливі вітальних телеграм. У травні було створено Золотоніську повітову раду як крайовий орган Української Центральної ради. До її складу було обрано деньгівчанина Явтуха Бузунара. Відтак, у краї постало тривладдя, і кожна із політичних сил була налаштована досить вороже й агресивно до своїх конкурентів у боротьбі за владу [8, 14–15]. До речі, на деякий час продовжило свою діяльність і Золотоніське земство. Його гласним восени 1917 р. було обрано деньгівського фельдшера Григорія Чернякова.

Редагована відомим діячем українського національного руху Євгеном Чикаленком газета «Нова Рада» повідомляла про маніфестацію та тригодинне віче в Деньгах на підтримку української ідеї. Промовці, а це були уже згаданий Явтух Бузунар, Корній Соколан (член української організації Одеської залізниці) та Іван Іващенко (депутат Смоленської ради робітничих і солдатських депутатів*) розповіли про події

* Був обраний за місцем своєї військової служби в Смоленську.

в Петрограді та закликали домагатися української автономії в складі вільної демократичної республіки («бо в своїй хаті своя сила, і правда, і воля»). Виступив і представник єврейської організації Цаль Ляховецький, котрий висловив надію на те, що в новій демократичній державі українці і євреї будуть жити дружно. Переважна більшість учасників віче підтримали висловлені ідеї та гасла [9].

Носіями національної ідеї стали осередки товариства «Просвіта»*, котрі постали в 24 селах повіту. На одному із величезних зібрань навесні 1917 р. деньгівчани також створили такий осередок, членами якого стали 106 селян. Секретарем було обрано Мусія Басая, а казначеєм – Юрія Шелухіна [10].

Яскравою постаттю українського державотворення революційної доби став деньгівчанин, відомий громадсько-політичний діяч, вчений-юрист, письменник Сергій Павлович Шелухін (1864 – 1938). Він став членом Української Центральної Ради від самого початку її діяльності, входив до складу урядів Української Народної Республіки.

С. П. Шелухін (літ. псевд. Павленко, Кондратенко) народився у с. Деньги 7 жовтня 1864 р. у дворянській родині, закінчив юридичний факультет Університету св. Володимира (м. Київ), брав участь у революційному русі. Член Української радикально-демократичної партії, від березня 1917 р. – УЦР. У 1918 р. – генеральний суддя УНР, міністр судових справ в уряді В. Голубовича, очільник української делегації на переговорах з РСФРР. За

Сергій Шелухін

* Товариство «Просвіта» - це громадська організація, утворена ще в 1868 р. у Львові, з метою культурного розвитку, піднесення національної свідомості та консолідації українства.

Директорії був міністром юстиції. Від 1921 р. – в еміграції, де продовжив свою громадсько-політичну та науково-літературну діяльність. Автор численних статей і книг. Помер у Празі 25 грудня 1938 р.

У Деньгах знаходився один із осередків Вільного козацтва як збройного оплоту національних сил. У 70-х роках минулого століття на сільському кутку Бухта було знайдено в упаковці кулемет системи «Максим» та ящик з гвинтівками Мосіна. Цілком можливо, що це був один із арсеналів деньгівських вільних козаків.

Поряд з цим, у Деньгах поширювалися й більшовицькі ідеї, носіями яких були фронтовики, що поверталися додому, а також заробітчани. Збройною опорою більшовиків став сформований у листопаді – грудні Золотоніський червоногвардійський загін (командир І. Лелиця), бійцями якого стали й з десяток деньгівських селян [11].

Дізнавшись про ухвалення більшовицького декрету про землю, селяни, не чекаючи офіційних розпоряджень почали свавільно захоплювати поміщицькі землі й при цьому громили їхні маєтки. Зокрема, в Деньгах було спалено садибу дрібного поміщика Василя Ромашевського, під час пожежі згоріла й його чимала бібліотека.

У ході війни радянської Росії проти Української Народної Республіки (УНР) 16 (29) січня 1918 р. червоногвардійський загін під командуванням М. Бабенка вступив до Золотоноші. Проте встановити радянську владу тоді не вдалося, бо Золотоніський стрілецький курінь на чолі з Олельком Островським у боях відновив контроль Центральної ради над повітом. Однак невдовзі (18 – 22 лютого) Конотопський робітничий загін на чолі з М. Вакуленком витіснив національно-патріотичні сили.

У селах створювалися т. з. ревкоми, які й мали здійснювати розподіл поміщицької землі між селянами. Деньгівський ревком очолював Михайло Чирка. Утім радянська влада протрималася в краї лише до березня 1918 р., адже більшовикам під натиском австро-німецьких військ довелося відступити на Схід.

Настав період гетьманату Павла Скоропадського, який спирався на підтримку окупаційних військ і призупинив вирішення земельного питання. Поступово антигетьманські й антинімецькі настрої посилювалися й Золотоніщину охопила хвиля акцій спротиву.

Уже в травні 1918 р. спалахнуло перше Золотоніське збройне повстання, в якому взяли участь і десятки деньгівчан. Цей виступ було жорстоко придушено каральними командами окупантів, його найактивніших учасників розстріляно, а людність краю змусили сплатити велику контрибуцію.

З австро-німецькими окупантами та гетьманцями боровся і Деньгівський партизанський загін під командуванням колишнього моряка Михайла Зміхновського. Згодом партизанського ватажка було схоплено і страчено в Золотоноші. А в листопаді 1918 р. спалахнуло друге Золотоніське повстання, дії якого спрямовувала Директорія. У ході повстання у Деньги вступив Богущковослобідчанський загін Дмитра Кукси, і в подальшому повів наступ на Золотоношу. Повстанський рух у краї сприяв поваленню окупаційного режиму та влади гетьмана, відновлення УНР [8, 36].

У січні 1919 р. керівник повстанського руху на Золотоніщині А. Богунський* заявив про своє несприйняття Директорії й проголосив у повіті владу Рад. Створені в селах комітети бідноти (комбіди) продовжили розподіл поміщицької землі.

Утім, повстанський рух продовжувався, бо значна частина селян розглядала більшовиків як зайд-чужинців і особливо була незадоволена їхньою спробою запровадити політику «воєнного комунізму», котра передбачала продрозверстку (насиленницьке вилучення «лишків» зерна в селян на користь більшовицької влади). Із селян Деньгів і хутора Хвилів на базі вільного козацтва було організовано повстанський загін на чолі із Демидом Хвилем. Він вів активні дії аж до 1923 р., доки червоноармійці не розгромили його в районі Богущкової Слобідки. Самого ж ватажка було розстріляно [12, 14]. На

* Страчений за наказом Л. Троцького в червні 1919 р.

території краю неодноразово з'являлися й повстанські загони атаманив Нагірного, Тютюнника, Келеберди, Марусі.

Улітку 1919 р. із наближенням полчищ А. Денікіна людність краю широко залучали для зведення оборонних рубежів. Так, у липні для риття окопів за селом Богущкова Слобідка поряд з іншими було мобілізовано й 40 деньгівчан. Кілька десятків жителів села було призвано й до лав Червоної армії [13, 1–12].

У серпні 1919 р. територію повіту зайняли денікінці, які проводили антинародну й антиукраїнську політику. Місцевому населенню дошкуляли постійні реквізиції, землю відбирали в селян і повертали поміщикам. Денікінською владою проводилися й військові мобілізації, якої намагалися уникнути наші краєви. Так, у Деньгах під різними приводами ухилилися від мобілізації щонайменше 30 юнаків і чоловіків віком від 17 до 30 років. Утім, кілька деньгівчан все-таки поповнили денікінську армію. Серед них унтер-офіцер Андрій Костенецький, рядові Петро Савченко, Федір і Михайло Пугачі та ін [14, 1].

Свавілля білогвардійців посилювало протестні настрої й деньгівчани взяли за зброю. Вони мали намір створити партизанський загін і запропонували очолити його колишньому прапорщику Олександрові Черіньку, однак той відмовився. Відтак, деньгівчани вступали до повстанських загонів інших сіл чи йшли в «червоні» партизани. Неповдалі Деньгів денікінський Ізмайловський полк завдав відчутного удару богущковослобідчанському загонові (в його складі були й деньгівчани).

Денікінці жорстоко присікали будь-які спроби спротиву чи зв'язків із партизанами. Так, після знущань було страчено партизана Івана Кикотю, а за зв'язки із золотоніським більшовицьким ватажком К. Воскресенським позбавили життя Івана Скрипника та Івана Могили. Жорстоким тортурам перед розстрілом було піддано й Михайла Задорожного, який кинув кілька гранат у денікінців. Дивом вдалося втекти від розправи Сергію Сушенку, а Мусія Басая було запроторено до золотоніської в'язниці [14, 20].

Лише 20 грудня 1919 р. 60-та стрілецька дивізія та 3-я окрема кавалерійська бригада Червоної армії очистили повітовий центр, а згодом і весь край від денікінців. Вчергове була відновлена радянська влада, цього разу на 70 років. Проте ще цілий рік у краї було неспокійно.

Через наш край проліг один із маршрутів славнозвісної військової операції Армії УНР, що увійшла в історію як Перший зимовий похід*. Надвечір, 14 лютого 1920 р. у Деньги зовсім несподівано для його мешканців, котрі ледь почали звикати до радянської влади, увійшло українське військо. Це були учасники Зимового походу, яких називали «чорними запорожцями» (елементами їхніх одностроїв були чорні шлики і такі ж черкески)**. Вони отримали наказ зайняти Золотоношу, і вже наступного раннього ранку, залишивши в селі частину своєї команди й спорядження, чорні запорожці на чолі зі своїм отаманом Петром Дяченком рушили в похід. Увірвавшись в повітовий центр з боку міського вокзалу, вони швидко зайняли добру половину міста і в районі Успенського собору вступили в бій із червоноармійцями, завдавши їм великих втрат. Однак більшовицьке військо отримало підкріплення й потіснило чорних запорожців. Надвечір вони повернулися до Деньгів, і, перепочивши, рушили 16 лютого на Іркліїв [15, 63].

Одним із очільників Першого зимового походу став деньгівчанин, соратник С. Петлюри Андрій Вовк (1882 – 1969). Він комадував дивізією у групі військ Ю. Тютюнника.

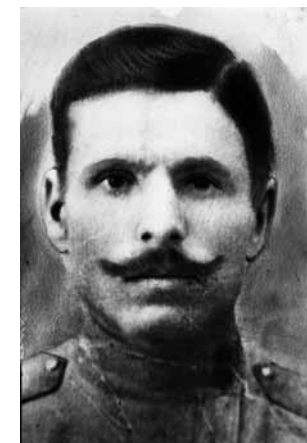
Народився 15 жовтня 1882 р. в середняцькій родині, що мала козацьке походження. Військову освіту здобув у Чугуївському

* Перший Зимовий похід – це військовий багатокілометровий похід Армії УНР під проводом генерала М. Омеляновича-Павленка тилами більшовицької Червоної й денікінської Добровольчої армії, котрий тривав від 6 грудня 1919 р. до 6 травня 1920 р. До складу цього бойового з'єднання увійшло три дивізії, кінна бригада, окремі кавалерійські полк і сотня, допоміжні частини (бойовий склад: 4319 вояків – 2100 багнетів, 580 шабель, 81 кулемет і 12 гармат). Вважається взірцем партизанських рейдів, його маршрут проліг і практично усіма повітами Черкащини.

** Чорні запорожці (чорношличники) – спочатку кінний дивізіон 2-го Запорозького полку, а на час події – 1-й полк Чорних запорожців.

*Ст. унтер офіцер,
георгійвський
кавалер Д. К. Шкеліберда*

*Учасник Брусиловського
прориву К. І. Удод*

*Молодший унтер-офіцер
С. Л. Могила*

*Орден
«Залізний Хрест»*

та Костянтинівському (м. Київ) училищах. Учасник Першої світової війни, командував піхотним батальйоном, капітан. Формував перші українські частини, як командир полку відзначився в боях проти більшовиків, гетьманців, австро-німецьких окупантів, денікінців. За вміле командування бойовими діями під час Першого зимового походу був відзначений Залізним Хрестом. У жовтні 1920 отримав військове звання генерал-хорунжого. На території Польщі прийняв на себе командування всіма інтернованими там українськими військовими частинами, деякий час – заступник голови Ради Народних Міністрів УНР. У подальшому жив у Західній Німеччині, від 1957 до 1961 р. обіймав посаду військового міністра Уряду УНР у еміграції. Мав звання генерал-полковника, нагороджений Хрестом С. Петлюри. Помер у м. Новий Ульм 11 лютого 1969 р.

У 1920 р. Деньги стали центром новоствореної сільської ради*. До цієї адміністративно-територіальної одиниці у складі все того ж Золотоніського повіту Кременчуцької, а після її ліквідації – Полтавської губернії увійшли прилеглі до села хутори Гончарівка, Жирків, Новоселівка, Сороки та Хвилів [8, 247].

Після випробувань воєнної та революційної доби життя поступово поверталось до звичної колії. Проте це вже була зовсім інша епоха – радянська.

Таким чином, як впливає з поданого вище фактичного матеріалу, село Деньги та його людність не опинилися осторонь бурхливих подій періоду 1914 – 1921 рр. Поряд із загальними закономірностями тогочасного життя, повсякденності деньгівчан були притаманні й деякі не позбавлені оригінальності характеристики. Проблема вивчення доленосних подій національної історії на базі краєзнавчих матеріалів, безумовно, має велику гносеологічну перспективу й потребує концентрації зусиль дослідників місцевої історії.

* Усі населені пункти із населенням не менше тисяча мешканців ставали центрами сільських рад.

Рядовий Б. Д. Бузунар, 1915 р. загинув)

Полковник війська УНР
А. М. Вовк

№ 35. Середа.

НА ПОСТІСІ В РЕВОЛЮЦІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

С. ДЕНЬГИ (Золотоношського п. м. Полтавщини). В нашому селі - одбудову українське віче. Зібралось багато людей, але тільки в нашого але й з сусідніх сел. Віче пройшло під отриманим небом біля церкви. Було три промови, вони розповідали про петроградські події, доводили що треба домогтись автономії для України, бо в своїй хаті своя сила і правда і воля. Селяне ці промови слухали дуже уважно і часто перебивали вигуками: «вірно, правда». Нарешті одні з промовців доводили, що в боротьбі завжди бере верх той котрий розумніший, а через те треба вчитись, читати більше і запропонувати селянам зробити у селі читальню; це думка страшенно подобалась громаді, почали записуватись в члени, давати гроші на часосписи і книжки. Підписалось 106 членів, та це ще не всі, бо в той день не встигли. Постановили, що вибрати голову не треба, вибрати правління з 12 душ, в тім числі 3 жінки, призначили секретарем Мусія Васяка, а казначієм Юрія Шелухина.

Пам'ятник Чорним запорожцям у Золотоноші (скульптор І. Фізер)

Події в Деньгах (Нова Рада
10 травня 1917 р.)

1. Спогади Пугача М. С., 1894 р. н. // Особ. архів А. Воропая.
2. Статистический справочник по Полтавской губернии на 1917 г. – Полтава, 1917.
3. Список участников Первой мировой войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gwar.mil.ru>.
4. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-647. Оп. 2. Спр. 243.
5. ДАЧО. – Ф. 25. Оп. 1. Спр. 6.
6. ДАЧО. – Ф. 476. Оп. 1. Спр. 306.
7. Голиш Г. М. Пером публіциста : вибрані нариси, статті, інтерв'ю. – Черкаси : Вертикаль, 2019. – 388 с. : фото.
8. Голиш Г. М. Подорож Златокраєм : нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення : 2-ге вид. / Г. М. Голиш, Л. Г. Лисиця. – Черкаси : Вертикаль, 2018. – 580 с. : іл., фото.
9. Нова Рада. – 1917. – 3 травня. – № 29.
10. Нова Рада. – 1917. – 10 травня. – № 35.
11. Тих днів не змовкне слава // Прапор Леніна. – 1978. – 23 лютого. – № 24.
12. ДАЧО. – Ф. Р-1717. Оп. 1. Спр. 6.
13. ДАЧО. – Ф. Р-546. Оп. 1. Спр. 1а.
14. ДАЧО. – Ф. Р-5625. Оп. 1. Спр. 3249.
15. Дяченко П. Чорні запорожці. Спомини командира 1-го кінного полку Чорних запорожців Армії УНР. – Київ : Стиліс, 2010.

Варвара ПРИСЯЖНЕНКО

**ЧЕРКАСЬКИЙ ТЕАТР ІМЕНІ
Т. Г. ШЕВЧЕНКА:
ШЛЯХ ДОВЖИНОЮ В 90 РОКІВ**

Історія Черкаського професійного театру веде свій відлік від квітня 1932 року. Саме тоді постановою уряду на базі 3-ї майстерні мистецького об'єднання «Березіль» було створено Другий пересувний робітничо-колгоспного театр, творчий колектив якого, як і низки інших пересувних театрів мав обслуговувати населення міст і сіл України.

Дебютна вистава «Родина щіткарів» за популярною тоді п'єсою Мирослава Ірчана відбулася 25 квітня у місті Малин на Житомирщині. Далі були вистави, обтяжливі гастрольні переїзди, довірливі очі глядачів і голодна романтика акторського життя. І, врешті, театр у 1933 році знаходить своє постійне місце перебування у Черкасах, тодішньому районному центрі Київської області. Відтоді творче життя колективу тісно пов'язане з Шевченковим краєм.

Важливе місце у репертуарі молодого театру займають твори української класики – І. Карпенка-Карого, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Старицького, Т. Г. Шевченка, М. Кропивницького, С. Гулака-Артемівського, Панаса Мирного.

1939 року на честь 125-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка театру присвоєно ім'я Великого Кобзаря. До цієї дати театр показав виставу «Назар Стодоля».

Довоєнний період у житті театру характеризується наполегливою роботою колективу по розширенню постановок кращих на той час творів: «Платон Кречет» О. Корнійчука, «Дівчата нашої країни» І. Микитенка, «Ваграмова ніч» Л. Первомайського, «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда, О. Рябова, «Соломія» С. Голованівського, «Розлом» Б. Лавренюва, «Падь Срібна» М. Погодіна, «Любов Ярова» К. Тренюва, «Шестеролюбимих» О. Арбузова Поповнювався склад театральної трупи. Особливу увагу цьому приділив відомий тоді актор і режисер –